

BARBARA KROMOLICKA (red.), *Meandry polskiej pedagogiki i pedagoga w przestrzeni wyzwań zmiany społecznej. Z okazji Jubileuszu 40-lecia Uniwersytetu Szczecińskiego*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2025, ss. 341. ISBN: 978-83-8419-083-8.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped26182.9>

Publikacja zbiorowa pt. *Meandry polskiej pedagogiki i pedagoga w przestrzeni wyzwań zmiany społecznej* pod redakcją naukową prof. dr hab. Barbary Kromolickiej to książka wydana z okazji jubileuszu 40-lecia Uniwersytetu Szczecińskiego, który przypadł na rok 2025. Nie jest ona jednak wyłącznie wyrazem akademickiej celebracji – to monografia oparta na głębokiej refleksji nad kondycją pedagogiki w dobie dynamicznych przemian społeczno-kulturowych.

Tytułowe „meandry” stanowią w recenzowanej publikacji nie tylko poetycką metaforę, lecz przede wszystkim klucz interpretacyjny do zrozumienia roli współczesnej myśli pedagogicznej i pedagoga w szybko zmieniającej się rzeczywistości. Jak pisze we Wstępie redaktorka naukowa monografii:

Jako nauka teoretyczna i praktyka działania społecznego pedagogika coraz częściej konfrontuje się z tą nieprzewidywalną rzeczywistością. W konsekwencji zwykle zrywa z jednym projektem na rzecz wielości, różnorodności czy wielowątkowości, poszukując podejść do określonych zjawisk społecznych, a mających istotne znaczenie w procesie wychowania i edukacji człowieka na każdym etapie jego ontologicznego rozwoju (s. 29).

Tak rozumiane obszary refleksji pedagogicznej – niczym rzeczne zakola – stają się bardzo złożone i wymagają uważnego namysłu. Monografia jest próbą uchwycenia owych pedagogicznych meandrów, pokazując, że pedagog musi pozostać uważnym obserwatorem zmieniającej się codzienności życia człowieka.

Jubileuszowy charakter monografii podkreślają otwierające ją przedmowy: JM Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego, prof. dra hab. Waldemara Tarczyńskiego, oraz Dyrektora Instytutu Pedagogiki, dr hab. Anny Murawskiej, prof. US. Wstępną, jubileuszową, część publikacji uzupełnia opracowanie prof. dra hab. Radosława Gazińskiego dotyczące historii powstania Uniwersytetu Szczecińskiego.

Dopiero po tym wprowadzeniu czytelnicy mogą zapoznać się z wstępem redaktorki naukowej publikacji, prof. dr hab. Barbary Kromolickiej, który bezpośrednio wprowadza do zasadniczej części monografii.

Twórcami opracowania są wybitni badacze reprezentujący czołowe polskie ośrodki akademickie oraz różnorodne subdyscypliny pedagogiczne. Wymienić tu można choćby tak uznane w środowisku pedagogicznym autorytety, jak prof. dr hab. Zbyszko Melosik, prof. dr hab. Magdalena Piorunek czy prof. dr hab. Bogusław Śliwowski. Autorzy tekstów odpowiadają na pytania o tożsamość dyscypliny, nowe przestrzenie edukacji oraz rolę pedagoga w otaczającej nas rzeczywistości. Korpus książki składa się z trzech części: I – *Refleksje nad dyscypliną i statusem pedagogiki w naukach społecznych*, II – *W przestrzeniach edukacji i wychowania* oraz III – *Pedagog zanurzony w środowisku życia i działania człowieka*. Pozwalają one czytelnikowi przejść od fundamentalnych rozważań teoretycznych aż po konkretne wyzwania pracy w obszarze edukacji.

Teksty zamieszczone w recenzowanym tomie ułożone są w sposób logiczny, choć wielowątkowy. W konsekwencji jest to zbiór powiązanych ze sobą spójnie artykułów, które prowadzą czytelnika od metarefleksji, przez poszczególne subdyscypliny pedagogiczne, aż po najbardziej konkretne pola praktyki pedagogicznej. Z uwagi na wielość tekstów zawartych w publikacji (we wszystkich trzech częściach jest ich 21) nie będę odwoływać się kolejno do każdego z nich, co poskutkowałoby zbyt powierzchownym, nieadekwatnym do wartości merytorycznej artykułów, ich ujęciem. Postaram się natomiast, podążając tropem tytułowych meandrów, opisać niektóre nurty, z którymi czytelnik może podążyć, zapoznając się z monografią.

Pierwsze zarysowane w monografii powiązanie prowadzi czytelnika, niczym nurt rzeki, od refleksji nad statusem pedagogiki jako dyscypliny naukowej ku bardzo aktualnym i konkretnym wyzwaniom, przed którymi staje. Tę drogę rozpoczyna prof. dr hab. Zbyszko Melosik, który analizuje komponenty tożsamości współczesnej pedagogiki (s. 35–58). Dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ, podkreśla znaczenie metateorii w kształtowaniu współczesnej myśli pedagogicznej oraz refleksji nad relacjami teorii i praktyki w działaniach pedagogicznych (s. 75–86). Dalej odnajdujemy teksty opisujące etos współczesnego pedagoga. W tym obszarze ks. prof. dr hab. Marian Nowak wskazuje, że norma personalistyczna i miłość społeczna mogą uchronić osobę przed uprzedmiotowieniem w dobie społeczeństwa informacyjnego i rozwoju sztucznej inteligencji (s. 87–104). Z kolei prof. dr hab. Katarzyna Olbrycht zwraca szczególną uwagę na bezinteresowność jako warunek wchodzenia w świat wartości wyższych

(s. 105–125), a dr hab. Mirosław Kowalski, prof. UZ, analizuje m.in. aksjologiczne aspekty wykorzystywania sztucznej inteligencji (s. 189–207).

Zakończenie tej nici powiązań sytuuję w tekstach dotyczących bardzo konkretnych (często też bardzo trudnych) obszarów rzeczywistości społecznej, takich jak artykuł Sabiny Surmy, która poddaje analizie zjawisko zaniedbywania dzieci, pozostające wciąż na marginesie zainteresowań nauki i opinii publicznej (s. 294–306). Podobny wydzźwięk ma tekst prof. dra hab. Macieja Bernasiewicza i dr Moniki Noszczyk-Bernasiewicz, którzy na podstawie przeprowadzonych badań dowodzą, że w sytuacjach skrajnej demoralizacji profesjonalna izolacja zakładowa staje się szansą na nadrobienie zaległości edukacyjnych i społecznych nieletnich sprawców czynów karalnych (s. 317–328). Bardzo konkretne postulaty stawia też prof. dr hab. Bogusław Śliwerski, który w swoim tekście apeluje o transformację przestrzeni edukacyjnej, która wspierałaby rewolucję szkolną. Mogłaby ona uwzględniać m.in. tworzenie klastrów edukacyjnych – otwartych przestrzeni, które sprzyjałyby procesom wychowania i kształcenia (s. 143–159).

Drugi nurt publikacji dostrzegam w równoczesnym ukazywaniu pedagogiki jako dyscypliny naukowej oraz w meandrowaniu pomiędzy jej poszczególnymi subdyscyplinami. W początek tego nurtu wpisują się m.in. rozważania prof. dr hab. Magdaleny Piorunek, która analizuje ideę interdyscyplinarności, odróżniając ją od multidyscyplinarności i transdyscyplinarności. Autorka twierdzi, że świadome i rzetelne czerpanie korzyści z interdyscyplinarności wymaga od badacza przede wszystkim solidnego ugruntowania w warsztacie badawczym własnej dyscypliny (s. 59–74).

Kontynuacją wspomnianego nurtu są zagadnienia z obszaru pedagogiki społecznej. Dla przykładu, dr hab. Mariusz Cichosz, prof. UKW, ukazuje ją jako fundamentalną perspektywę każdej refleksji nad wychowaniem (s. 126–142). Natomiast dr hab. Katarzyna Segiet, prof. UAM, lokując swoje rozważania w obszarze tej subdyscypliny, opisuje wychowanie jako proces społeczno-kulturowy i podkreśla rolę interakcji między osobą a środowiskiem (s. 175–188).

W kontekście drugiego nurtu pedagogika społeczna nie jest jedyną subdyscypliną, do której odwołują się autorzy w recenzowanej monografii. Dr Ewa Nowicka systematyzuje w swoim tekście dobre praktyki edukacji medialnej, wskazując na konieczność współpracy rodziców i nauczycieli w przygotowaniu dzieci do bezpiecznego poruszania się w świecie cyfrowym (s. 208–216). Ponadto dr hab. Wioletta Kwiatkowska, dr Małgorzata Skibińska oraz dr Lidia Wiśniewska-Nogaj analizują przeciążenie informacyjne jako wyzwanie w pracy ze studentami (s. 217–227). Rolę teatru w budowaniu dialogu społecznego

opisuje prof. dr hab. Teresa Wilk (s. 228–237), a relację mistrz–uczeń w kontekście sztuki przybliża Agnieszka Pawłowska (s. 238–250). Dr Ernest Magda natomiast, odwołując się do dorobku pedagogiki resocjalizacyjnej, opisuje rolę dzielnicowego jako „streetworkera w mundurze”, działającego na styku porządku publicznego i pedagogiki ulicy (s. 329–341).

Trzecia nić powiązań, jaką dostrzegam w recenzowanym tomie, dotyczy skali oddziaływań edukacyjnych. Artykuły zamieszczone w monografii poruszają zagadnienia od globalnych po lokalne. Pierwszą perspektywę reprezentuje m.in. dr hab. Zbigniew Babicki, prof. UKSW, który opisuje edukację globalną i wolontariat jako kluczowe przejawy humanizmu pozwalające radzić sobie z wyzwaniami zglobalizowanego świata (s. 160–174). Wymiar regionalny i transgraniczny znajduje swój wyraz w koncepcji zaprezentowanej przez zespół badaczy, tj. dr hab. Annę Murawską, prof. US, dr hab. Justynę Nowotniak, prof. US, dr Barbarę Żakowską, dr Annę Linkę, dra Rafała Iwańskiego, dr Aleksandrę Sander oraz dr Anitę Karyń, który opisuje Transgraniczne Laboratorium Dialogu Edukacyjnego jako innowacyjną przestrzeń budowania zaufania na pograniczu polsko-niemieckim (s. 251–266).

Poziom, który określiłabym jako lokalny, możemy odnaleźć m.in. w tekście dra hab. Waldemara Segieta, prof. UAM, który postuluje przejście od modelu państwa opiekuńczego do społeczeństwa opiekuńczego. W proponowanym przez autora ujęciu pedagog jest animatorem rozwoju lokalnego, łączącym rodzinę, szkołę oraz wspólnotę obywatelską (s. 284–293). W podobnym miejscu lokowałabym również tekst prof. dr hab. Bożeny Matyjas, w którym rodzina i dom rodzinny tworzą szczególną przestrzeń refleksji pedagogicznej (s. 267–283) oraz artykuł dr hab. Pauliny Formy, prof. UJK, która omawia interdyscyplinarne działania pomocowe (s. 307–316).

Podsumowując, monografia pod redakcją prof. dr hab. Barbary Kromolickiej to opracowanie, które z jednej strony pokazuje wiele wyzwań, przed którymi staje pedagogika jako dyscyplina naukowa oraz pedagog, z drugiej wyznacza nowe kierunki badań i refleksji pedagogicznej. Publikacja dowodzi, że współczesna pedagogika musi być nauką otwartą na dialog, interdyscyplinarną i odważnie konfrontującą się ze zmianami społecznymi.

Opisane sposoby podążania za ukazanymi nurtami w recenzowanej monografii mają charakter subiektywny i z pewnością nie wyczerpują wszystkich możliwych ujęć i tropów. Stanowią tylko propozycję odczytywania wielowymiarowości, na którą wskazuje tytuł publikacji. W tym właśnie aspekcie dostrzegam szczególną wartość tomu – w jego złożoności, aktualności i wysokim poziomie merytorycznym, który współtworzą wybitni badacze, zaangażowani

w powstanie monografii. Pozostawia ona czytelnika w stanie otwartości poznawczej – wiele tekstów bowiem stawia pytania lub tezy, które pobudzają czytelnika do refleksji. Jest to lektura inspirująca, którą polecam zarówno badaczom, jak i studentom i praktykom, pragnącym zrozumieć złożoną rzeczywistość współczesnej edukacji.

Dr Natalia Cybort-Ziolo
Uniwersytet Szczeciński
e-mail: natalia.cybort-ziolo@usz.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0543-1726>

WIESŁAW PARTYKA (red.), *Człowiek, wspólnota, dziedzictwo: księga jubileuszowa profesora Mariana Surdackiego*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2025, ss. 1026. ISBN: 978-83-66647-82-4.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped26182.10>

W polskiej tradycji akademickiej istnieje piękny zwyczaj wręczania po wielu latach ciężkiej pracy naukowej księgi jubileuszowej, będącej swoistym pomnikiem dokonań badawczych. Profesor Marian Surdacki od 45 lat poświęca się działalności naukowej, publikując artykuły w specjalistycznych periodykach, monografie przedstawiające niezwykle pieczołowicie i dokładnie pionierskie badania z zakresu historii wychowania, opieki społecznej i medycyny, oraz służy swoją bogatą wiedzą i doświadczeniem młodym adeptom świata nauki jako promotor prac magisterskich, doktorskich oraz prowadząc wykłady dla kolejnych pokoleń studentów.

Zainteresowania badawcze prof. Surdackiego dotyczą historii opieki społecznej, pod pojęciem której kryją się historie życia osób najuboższych, wykluczonych oraz chorych. W swej pracy historycznopedagogicznej podkreślał, że nie tylko możni, władcy i królowie, tworzą dzieje, lecz każdy człowiek, nawet odrzucony przez społeczeństwo. Profesor poświęcił swoje życie osobom, które przez wieki pozostawały na marginesie zarówno społecznym, jak i naukowym. Przez wiele lat badał historie placówek, które prowadzone głównie przez chrześcijan zajmowały się pomocom ludziom chorym, z niepełnosprawnościami,